

Barbara Broszkiewicz, Jerzy Jarek

Teatr szkolny
Inscenizacja
wiersza

część 3

EUROPA
WYDAWNICTWO

Dyrektor, redaktor naczelny
Wojciech Głuch

Redakcja
Małgorzata Grochocka

Korekta
Stanisława Trela

Projekt okładki
Michał Świerzawski

Opracowanie typograficzne
Leonard Szłapka

Skład i łamanie
Pracownia Składu Komputerowego TYPO-GRAF

Wydanie pierwsze
© 2004 by Wydawnictwo EUROPA

Wszystkie prawa zastrzeżone, szczególnie prawo do przedruku i tłumaczeń na inne języki. Żadna z części tej książki nie może być publikowana bez uprzedniej pisemnej zgody Wydawnictwa. Dotyczy to również sporządzania fotokopii, mikrofilmów oraz przenoszenia danych do systemów komputerowych.

ISBN 83-7407-002-1

Wydawnictwo EUROPA

50-011 Wrocław, ul. Kościuszki 35
tel. (071) 346 30 10, faks (071) 346 30 15
e-mail: europa@wydawnictwo-europa.pl www.wydawnictwo-europa.pl

Druk i oprawa
Pabianickie Zakłady Graficzne SA

Spis treści

Wstęp	11
Zabawy mobilizujące wyobraźnię	15
1. Zabawy pobudzające inwencję sceniczną	15
Opowiadanie	15
Oswajanie przestrzeni scenicznej	16
2. Zabawy w emocje, nastroje, uczucia	17
Teksty	21
1. Wiersze wesołe	21
O bajka	21
Priekrasnoludki	22
Chory rower	23
Ryby i rybki	24
2. Teksty kabaretowe	25
Bołą zęby	25
Matoł	25
Piosenka Pauliny	27
Zgubny nałóg	28
3. Wiersze smutne	28
Deszczowe dzieci	29
W niewoli	30
Zły sen	31
Pójdziemy tam	32
Praca nad tekstami	35
1. Rytm	35
O bajka	36
Rytmiczne wymawianie tekstu	36
Plan samogłoskowy	37
Priekrasnoludki	38
Rytmiczne wymawianie tekstu	38
Plan samogłoskowy	39
Chory rower	40
Rytmiczne wymawianie tekstu	40
Plan samogłoskowy	40
Ryby i rybki	41
Rytmiczne wymawianie tekstu	41
Plan samogłoskowy	42
Bołą zęby	42
Rytmiczne wymawianie tekstu	42
Plan samogłoskowy	43

Matoł	44
Rytmiczne wymawianie tekstu	44
Plan samogłoskowy	45
Piosenka Pauliny	46
Rytmiczne wymawianie tekstu	46
Plan samogłoskowy	47
Zgubny nałóg	48
Rytmiczne wymawianie tekstu	48
Plan samogłoskowy	48
Deszczowe dzieci	49
Rytmiczne wymawianie tekstu	49
Plan samogłoskowy	50
W niewoli	50
Rytmiczne wymawianie tekstu	50
Plan samogłoskowy	51
Zły sen	52
Rytmiczne wymawianie tekstu	52
Plan samogłoskowy	53
Pójdziemy tam	54
Rytmiczne wymawianie tekstu	54
Plan samogłoskowy	54
2. Podział logiczny	55
O bajka	56
Priekrasnoludki	57
Chory rower	58
Ryby i rybki	59
Bołą zęby	60
Matoł	61
Piosenka Pauliny	62
Zgubny nałóg	63
Deszczowe dzieci	64
W niewoli	65
Zły sen	66
Pójdziemy tam	67
3. Akcent logiczny	68
O bajka	69
Priekrasnoludki	71
Chory rower	73
Ryby i rybki	75
Bołą zęby	77
Matoł	78
Piosenka Pauliny	80
Zgubny nałóg	82
Deszczowe dzieci	83
W niewoli	85
Zły sen	86
Pójdziemy tam	89

4. Melodia zdania	91
O bajka	92
Priekrasnoludki	96
Chory rower	98
Ryby i rybki	100
Bołą zęby	103
Matoł	105
Piosenka Pauliny	109
Zgubny nałóg	112
Deszczowe dzieci	113
W niewoli	117
Zły sen	120
Pójdziemy tam	123
5. Pułapki dykcyjne	127
O bajka	128
Zapis fonetyczny	128
Trudne miejsca	129
Priekrasnoludki	134
Zapis fonetyczny	134
Trudne miejsca	135
Chory rower	137
Zapis fonetyczny	137
Trudne miejsca	137
Ryby i rybki	138
Zapis fonetyczny	138
Trudne miejsca	139
Bołą zęby	142
Zapis fonetyczny	142
Trudne miejsca	143
Matoł	144
Zapis fonetyczny	144
Trudne miejsca	145
Piosenka Pauliny	146
Zapis fonetyczny	146
Trudne miejsca	147
Zgubny nałóg	148
Zapis fonetyczny	148
Trudne miejsca	149
Deszczowe dzieci	151
Zapis fonetyczny	151
Trudne miejsca	151
W niewoli	155
Zapis fonetyczny	155
Trudne miejsca	155
Zły sen	157
Zapis fonetyczny	157
Trudne miejsca	158

Pójdziemy tam.	162
Zapis fonetyczny	162
Trudne miejsca	163
6. Interpretacje.	165
Zasady zapisu interpretacji	166
Przykładowe interpretacje	167
O bajka	167
Priekrasnoludki	168
Chory rower	169
Ryby i rybki	170
Bołą zęby	171
Matoł	172
Piosenka Pauliny	174
Zgubny nałóg	175
Deszczowe dzieci	175
W niewoli	176
Zły sen	177
Pójdziemy tam.	178
Sposoby prezentacji wiersza	181
1. Recytacja.	181
Co autor chciał przez to powiedzieć	181
O bajka	181
Priekrasnoludki	183
Chory rower	185
Ryby i rybki.	186
Bołą zęby	188
Matoł	189
Piosenka Pauliny	190
Zgubny nałóg	192
Deszczowe dzieci	192
W niewoli	194
Zły sen	195
Pójdziemy tam.	196
2. Piosenka	196
Priekrasnoludki	197
Bołą zęby	202
Matoł	206
Piosenka Pauliny	210
Zgubny nałóg	214
Deszczowe dzieci	218
Zły sen	222
Pójdziemy tam	229
3. Teledysk	235
Przykładowe scenopisy	236
Zgubny nałóg	236
Deszczowe dzieci	237
Zły sen	239

4. Inscenizacja teatralna	241
Ogólne zasady	241
Scenografia	242
Kostiumy	242
Rekwizyty	243
Scena	243
Zasady przydzielania ról	243
Przykładowe inscenizacje	243
Nasz przystanek	243
Co krasnoludek – to kłopot	248
Nieuleczalny przypadek zmarzniętego roweru	251
Kto mi w końcu zapłaci za rybki	253
Boli, a lekarza brak	256
Bibliografia	259
Spis alfabetyczny	260
1. Zabawy	260
2. Wiersze	260
3. Omówienia wierszy	260
4. Piosenki	261
5. Interpretacje wierszy	261
6. Scenopisy	261
Teledyski	261
Inscenizacje teatralne	261

Wstęp

*Warsztaty edukacji teatralnej*¹ spotkały się z tak żywym odzewem Czytelników, że postanowiliśmy dostarczyć pełniejszej wiedzy w zakresie edukacji przez teatr, tym bardziej że na polskim rynku wydawniczym nie tylko nie ma publikacji o teatrze szkolnym, lecz nawet podręcznika wymowy dla dzieci, a sprawy zasad akcentowania zajmują w podręcznikach języka polskiego czy w słownikach statystycznie jedną stronę tekstu (!).

Nie chcielibyśmy nikomu narzucać naszej metody edukacji teatralnej jako jedynie słusznej – jest ich bowiem tyle, ilu instruktorów. Ale to, co przedstawiamy w tej publikacji, nie tylko zyskało uznanie dzieci, rodziców, widzów i dyrektorów w radiu i telewizji, lecz przede wszystkim – wiemy to w stu procentach – pomogło pełniej doświadczać radości bycia dzieckiem.

Banalne stwierdzenie, że nie sposób osiągnąć sukcesu bez wytężonej pracy i talentu, wśród instruktorów teatru szkolnego, o dziwo, nie zawsze jest uznawane za słuszne. Potraktowanie teatru szkolnego jako metody w edukacji wymaga znajomości psychiki dziecka i doświadczenia nauczycielskiego, ale też przede wszystkim zaangażowania daleko wykraczającego poza rutynę szkolną.

Praca z uczniem – wie to każdy nauczyciel – nie rozpoczyna się po dzwonku na lekcje i nie kończy w piątek po południu. Teatr szkolny wymaga jeszcze intensywniejszych działań i stałej obecności instruktora. Nasza metoda, nad którą – działając razem i osobno – pracowaliśmy przez prawie dwadzieścia lat, podzielona jest na następujące etapy:

1. Uświadomienie dzieciom budowy, zasad funkcjonowania i roli poszczególnych narządów mowy;
2. Prowadzenie ćwiczeń: oddechu, warg, szczęki, podniebienia miękkiego, języka;
3. Poznanie i stosowanie zasad higieny głosu;
4. Poznanie zasad artykulacji poszczególnych głosek;
5. Ćwiczenia w wymowie głosek, zbitek spółgłoskowych, uproszczeń, upodobnień, trudnych połączeń międzywyrazowych itd.;
6. Wprowadzenie zasad poprawnego akcentowania wyrazów;
7. Prowadzenie ćwiczeń zarówno w zakresie akcentowania paroksytonicznego, jak i akcentowania nietypowego;
8. Wprowadzenie pojęcia i zasad akcentu logicznego i intencjonalnego;
9. Ćwiczenia uświadamiające możliwości poszerzania zakresu interpretacji za pomocą akcentu intencjonalnego;

¹ B. Broszkiewicz, J. Jarek, *Warsztaty edukacji teatralnej – teatr dziecięcy*, Wydawnictwo Europa, Wrocław 2001.

10. Ćwiczenia we frazowaniu i pauzowaniu;
11. Ćwiczenia z tonem wypowiedzi i melodią zdania;
12. Zabawy fabularne;
13. Zabawy służące budowaniu zespołu, eliminujące niewłaściwe zachowania i tworzące empatię;
14. Zabawy z animowaniem przedmiotów i z rzeczami w funkcji lalki;
15. Zabawy służące tworzeniu scenografii i kostiumu²;
16. Zabawy w emocje, nastroje, uczucia;
17. Zabawy pobudzające inwencję sceniczną: opowiadanie ciałem, głosem, „oswajanie” przestrzeni;
18. Ćwiczenia z tekstami „do połamania języka”;
19. Próby interpretacji tekstów rytmizowanych;
20. Zasady przydzielania ról i określania konwencji scenicznych;
21. Inscenizowanie wiersza;
22. Budowanie montażu poetyckich z elementów poezji i prozy;
23. Budowanie scenariusza na uroczystości szkolne;
24. Inscenizowanie uroczystości szkolnych;
25. Improwizacje służące budowaniu scenariusza autorskiego;
26. Praca ze scenariuszem autorskim;
27. Budowanie scenopisu;
28. Praca ze scenopisem.

Etapy pracy nie powinny być prowadzone odrębnie. Ćwiczenia mięśni narządów mowy trzeba przeplatać zabawami, krótkimi scenkami i przerwami na poważne rozmowy, i na „wykrzyczenie się”. Najtrudniej jest przejść przez etap zupełnie podstawowy. Omijanie go mści się okrutnie. Żaden nauczyciel, który nie zacznie od początku, nie będzie miał satysfakcji ze swojego teatru, a żaden uczeń już nigdy nie potrafi tego pominiętego etapu nadrobić.

Pierwszy tom *Teatru szkolnego* zawiera właśnie te podstawowe ćwiczenia i zabawy, zrytmizowane i zrymowane po to, żeby mogły służyć nie tylko ich właściwemu celowi, ale także by mogły być zwykłą wylicznką czy wierszykiem „przepowiadany” w chwilach relaksu. W ten sposób, to co dla dorosłych jest ciężką i żmudną pracą (zwłaszcza ćwiczenia poprawnej artykulacji głosek), dla dzieci może stać się przyjemnością, przerwą i wytchnieniem po ciężkiej pracy w „zabawę w teatr”, a wierszyk „do połamania języka”, zamieszczony po każdej omówionej głosce, jest prezentem dla wytrwałych.

W tomie drugim zajmujemy się zagadnieniami frazowania, właściwego stawiania akcentów wyrazowych i logicznych oraz problemami intonacyjnymi.

Akcent w teatrze wymaga specjalnego potraktowania. Zasad poprawnego akcentowania z pewnością nie można nauczyć dzieci w ciągu kilku lekcji języka polskiego. Zmiana złych nawyków językowych uczniów wymaga

² Propozycje zabaw z punktów 12–15 znajdzie Czytelnik w *Warsztatach edukacji teatralnej*.

częstych ćwiczeń i wielokrotnego powracania do omawianego problemu. Zamieszczone tu ćwiczenia przydadzą się więc nie tylko w pracy ze szkolnym teatrem, ale, mamy nadzieję, staną się niezbędnym zestawem na każdej lekcji języka polskiego.

Zasady frazowania omawiane są na parafrazach klasycznych wierszy dla dzieci, które mogą być następnie wykorzystane jako samodzielna propozycja repertuarowa. Każde z ćwiczeń stanowi również autonomiczną propozycję zabawy. Podane jest z respektem dla dziecięcej mentalności i dziecięcego poczucia humoru.

W tomie, który Czytelnik trzyma w ręku, omawiamy pracę nad interpretacją i inscenizacją wiersza. Na przykładzie wierszy z przesadnym nagromadzeniem trudnych do wymówienia połączeń spółgłoskowych prześledzimy metodę, która pozwoli poprowadzić ucznia przez manowce obcowania z tekstem poetyckim. Utwory opisujące rzeczywistość otaczającą młodego człowieka powodują, że uczeń dobrze się czuje w świecie przedstawionym w wierszach i na równych prawach z nauczycielem przystępuje do wspólnej zabawy. Każdy wiersz jest poddany dogłębnej analizie dotyczącej stopnia trudności jego wymawiania, poprawności frazowania, melodii zdania, ilości dykcyjnych pułapek oraz odautorskiej przykładowej interpretacji, ze szczególnym zwróceniem uwagi na logikę artystycznej wypowiedzi (akcenty wyrazowe, zdaniowe i logiczne). Wiersze te są również gotową propozycją inscenizacji dla każdego nauczyciela.

Następne scenariusze znajdzie Czytelnik w tomie czwartym, zawierającym opis metody pracy nad stworzeniem widowiska opartego na elementach poezji i prozy, w którym zarówno aktor, jak i widz, nic nie tracąc z ważności tematu, zyskują doskonałą okazję do zabawy słowem: klasycznym tekstem literatury polskiej.

Tom piąty – to kwintesencja pracy nad tworzeniem dziecięcego teatru. Tu zawiera się próba zapisania tego, czego, wydawałoby się, zapisać się nie da: emocji, które stanowią istotną część scenariusza nowego teatru szkolnego. Zaproponowane tu scenariusze są tylko jedną z wielu możliwych interpretacji. Oddają stan ducha w chwili tworzenia, ale nie tylko: pokazują linki, które należy uruchomić, aby taki efekt wywołać.

Wszystkie zawarte w *Teatrze szkolnym* ćwiczenia i zabawy zweryfikowane są przez uczestniczące w nich dzieci, a teksty literackie poddane najbardziej bezlitosnej w świecie krytyce – opinii dzieci.

Wszystkie montaż poetyckie musiały wytrzymać rozgardiasz apeli szkolnych, a przedstawienia – złe spojrzenia pań sprzątaczek.

Te, które to przetrwały, zamieszczamy w tej książce.

Barbara Broszkiewicz
i Jerzy Jarek